

ศึกษาเปรียบเทียบสถาบันครอบครัวจากวรรณกรรมของ ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน กับนวนิยายปัจจุบัน

A Comparative Study of Family Institution between Professor Phaya Anuman Rajadhon's Literary Works and the Contemporary Novels

ปภาณี ฐิติวัฒนา¹

Palanee Dhitivatana

ABSTRACT

This study aims to compare the way of life of Family Institution between Phaya Anuman Rajadhon's literary works and contemporary novels. The aim is to study the relative system in the family, which affect the socialization, the value system and the belief system. There are 9 books, the literaries used for the study, belong to Phaya Anuman Rajadhon's works and 223 novels were printed for selling between 1969 – 1987. This research would analyse the substance from the literary theories and sociology, anthropology and psychology concepts. Then inform the result by analysed description.

The results of this study are divided in 3 series; the first one, analyse the literaries of Phaya Anuman Rajadhon's works, finding out that the Institution affect the socialization, the value system and the beliefs in 12 points. The second one, analyse the contemporary novels, showing that all of the novels has substance, reflecting the relative of the family, along with warmth or broken and have many problems affect the socialization, the value and the belief. The third one, analyse and compare between Phaya Anuman Rajadhon's literary works and contemporary novels. The results show that the sort of the family characteristic, the socialization of the family function, value system and belief system, which occurred in Phaya Anuman Rajadhon's literary works and contemporary novels are similar to the others, they are not different from each other. We can say that the relation does not change socialization, value system and belief system in the family institution from Phaya Anuman Rajadhon's literary works and contemporary novels.

The suggestions from this research are (1) to study in Phaya Anuman Rajadhon's literary works by intending to study another institutions, for example; economy, political, education together with comparing the feature article literary. (2) to study in Phaya Anuman Rajadhon's literary works by comparing with the notebooks of the foreigners and the ancient Thai people.

¹ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Dept. of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิตในด้านสถาบันครอบครัวจากวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธนกับนวนิยายปัจจุบัน โดยมุ่งศึกษาระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งมีผลต่อการขัดเกลาทางสังคม ระบบค่านิยม และระบบความเชื่อ วรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษา เป็นงานเขียนของพระยาอนุมานราชธนจำนวน 9 เล่ม และนวนิยายปัจจุบันที่พิมพ์จำหน่ายระหว่างปี พ.ศ. 2512-2530 จำนวน 223 เรื่อง โดยวิเคราะห์เนื้อหา จากแนวความคิดและทฤษฎีทางวรรณกรรม สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และจิตวิทยา และรายงานผลแบบพรรณานาวิเคราะห์ ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่หนึ่งวิเคราะห์วรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธน พบว่าสถาบันครอบครัวทำหน้าที่ของตนและสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ อันมีผลต่อการขัดเกลาทางสังคม ค่านิยม และความเชื่อทั้งหมด 12 ประการ ตอนที่สองวิเคราะห์นวนิยายปัจจุบัน พบว่านวนิยายทุกเรื่องมีเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่อบอุ่น ผูกพัน และครอบครัวที่มีปัญหา อันมีผลกระทบต่อการขัดเกลาทางสังคม ค่านิยม และความเชื่อ ตอนที่สามวิเคราะห์เปรียบเทียบวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธนกับนวนิยายปัจจุบัน พบว่าประเภทของลักษณะครอบครัว การทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมของครอบครัว ระบบค่านิยม และระบบความเชื่อ ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธนกับนวนิยายปัจจุบัน ยังมีลักษณะความคล้ายคลึงกันมากกว่าความแตกต่างกัน กล่าวได้ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ การขัดเกลาทางสังคม ระบบค่านิยม และความเชื่อในสถาบันครอบครัว จากวรรณกรรมสมัยพระยาอนุมานราชธนกับนวนิยายปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ก็คือ (1) นำที่จะศึกษางานวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธน

โดยมุ่งศึกษาเฉพาะสถาบันอื่น ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา เปรียบเทียบกับวรรณกรรมประเภทสารคดี (2) นำที่จะศึกษางานวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธนเปรียบเทียบกับงานบันทึกจากชาวต่างประเทศและชาวไทยในอดีต

บทนำ

ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธนในฐานะนักปราชญ์ที่ได้มีงานเขียนสะสมเป็นมรดกทางสังคมไว้ให้แก่ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้มากมายทั้งในแง่ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี ประวัติศาสตร์และชีวประวัติ วรรณคดี นิทานสอนใจ และนวนิยายนับจำนวนมากกว่า 200 เรื่อง เฉพาะด้านวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต ท่านได้บรรยายปรากฏการณ์ทางสังคมที่ได้พบในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดชีวิตอันยืนยาวของท่านถึง 80 ปีเศษ ผู้วิจัยสนใจใคร่ศึกษางานเขียนเฉพาะด้านระบบครอบครัวโดยทำการศึกษาเปรียบเทียบกับงานเขียนประเภทนวนิยายปัจจุบัน

ข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) ในการวิจัยเรื่องนี้ มีอยู่ว่า นักประพันธ์ย่อมมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแน่นแฟ้น เพราะนักประพันธ์ก็เป็นสมาชิกของสังคม และเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น งานเขียนจึงเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมแทรกอยู่ทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม การศึกษาค้นคว้านี้จะพิจารณาลักษณะเนื้อเรื่องเฉพาะระบบครอบครัวในด้านโครงสร้างหน้าที่อันหมายถึงระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวครอบคลุมถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากระบบอื่น ๆ ในสังคมด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิตในด้านระบบครอบครัวจากวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธนกับนวนิยายปัจจุบัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มองเห็นภาพรวมของระบบครอบครัวในอดีตและปัจจุบันจากงานเขียนของพระยาอนุมานราชธน และนวนิยายปัจจุบัน

2. มองเห็นความคล้ายคลึงและความแตกต่างของระบบครอบครัวระหว่างอดีตและปัจจุบัน

การตรวจเอกสาร

สำรวจงานเขียนของพระยาอนุมานราชธนทั้งหมด จากแหล่งความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ และสำรวจนวนิยาย ที่ได้รับการตีพิมพ์แล้วระหว่างปี พ.ศ. 2510-2530 จากงานสำรวจงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ซึ่งนักวิชาการ หลายท่านได้ศึกษาไว้อย่างละเอียด และคัดเลือก นวนิยายเฉพาะประเภทชีวิตครอบครัว นวนิยายที่ สะท้อนชีวิตสังคมทั้งเรื่องสั้นและเรื่องยาว ด้านแนว ความคิด ทฤษฎี ศึกษาจากหลายสาขา คือ ทฤษฎีระบบ การกระทำ (system of action) ของ Talcott Parsons ซึ่งแยกเป็นระบบย่อย 3 ระบบ คือ ระบบสังคม (social system) ระบบบุคลิกภาพ (personality system) และระบบวัฒนธรรม (cultural system) ศึกษาจาก แนวความคิดรูปแบบระบบการสมรส การจัดเกลาทาง สังคม ระบบความเชื่อ และระบบค่านิยม

วิธีดำเนินการวิจัย

งานที่เขียนเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ (primary sources) มีจำนวน 10 เล่ม เป็นงานของพระยาอนุมานราชธน 9 เล่ม นวนิยาย 1 เล่ม

งานที่เขียนเป็นเอกสารชั้นทุติยภูมิ (secondary sources) มีจำนวน 223 เรื่อง เป็นนวนิยายทั้งเรื่องสั้น และเรื่องยาว ทุกเรื่องมีผู้เชี่ยวชาญทำการวิเคราะห์ อย่างละเอียดมาแล้วทั้งสิ้น

งานเขียนของพระยาอนุมานราชธนมีดังต่อไปนี้ คือ หนังสือพื้นความหลังเล่มหนึ่ง (513 หน้า) พื้น ความหลังเล่มสอง (385 หน้า) พื้นความหลังเล่มสาม

(247 หน้า) พื้นความหลังเล่มสี่ (247 หน้า) หนังสือ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (เกิด-ตาย 300 หน้า) ประเพณี เกี่ยวกับชีวิตเกี่ยวกับเทศกาล (ตรุษ-สารท 314 หน้า) ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (ปลูกเรือน-แต่งงาน 307 หน้า) ประเพณีเบ็ดเตล็ด (285 หน้า) หนังสือชีวิตชาวไทย สมัยก่อน (174 หน้า) รวมทั้งหมด 9 เล่ม นวนิยายอีก 1 เล่ม คือ อยู่กับก๋ง ของหยก บุรพา

งานเขียนที่เป็นนวนิยายปัจจุบันจำนวน 223 เรื่องจัดเป็นเอกสารชั้นทุติยภูมิ ผู้วิจัยตั้งประเด็นเฉพาะ ระบบครอบครัว ด้านการจัดเกลาทางสังคม ค่านิยม ระบบความเชื่อ จากนักประพันธ์ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ ศึกษาและวิเคราะห์ในเนื้อหาอย่างละเอียดแล้ว คือ กฤษณา อโศกสิน แต่งเรื่องเรือนุชย์ เป็นวรรณกรรม ที่ได้รับรางวัลดีเด่นที่สุดประเภทนวนิยายในรอบปี พ.ศ. 2511 ผู้วิเคราะห์คือ พิชญ์ พุทธิพงษ์

งานเขียนของโศคนัน จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง แว่ววัน ลูกแม่ วิษบริสุทธิ์ ตราไว้ในดวงจิต กว่าจะรู้ เดียงสา ความสมหวังของแก้ว ทองเนื้อเก้า เขี้ยว ขยายหนูลูกพ่อ และสุดแต่ใจจะไขว่คว้า ผู้วิเคราะห์ นวนิยายทั้งหมดนี้ คือ นงลักษณ์ ปันสุพรรณ

งานเขียนของ คำพูน บุญทวี ทั้งเรื่องยาวและ เรื่องสั้นจำนวน 89 เรื่อง โดยเฉพาะผลงานบางเรื่อง ของคำพูน บุญทวี เด่นชัดมาก คือ นวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ได้รับรางวัลวรรณกรรมดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2519 และได้รับรางวัลวรรณกรรมดีเด่นจากวรรณกรรม อาเซียนประจำปี 2520 และทางประเทศญี่ปุ่นนำไปแปล เผยแพร่เป็นภาษาญี่ปุ่นด้วย นวนิยายอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่อง นายฮ้อยทมิฬ ได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวด ของคณะกรรมการงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ เรื่อง ทั้งสอง คือ ลูกอีสานกับนายฮ้อยทมิฬ กระทรวง ศึกษาธิการใช้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาเรียนรายวิชา ภาษาไทย สำหรับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของนักเรียนภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิเคราะห์งานของคำพูน บุญทวี คือ ประเสริฐ ไสววรรณ

นวนิยายของหลวงตา หรือ แพร เขื่อนไผ่ จำนวน ทั้งหมด 85 เรื่อง เป็นงานเขียนเรื่องสั้นรวมอยู่ใน หนังสือ 8 เล่ม ผู้วิเคราะห์คือ วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์

นวนิยายเรื่องสั้นจากคอลัมน์ “วัยหนุ่มสาว” ในสตรีสารตั้งแต่ พ.ศ. 2523-2526 จำนวน 150 เรื่อง เฉพาะส่วนคอลัมน์นี้เขียนโดยนักเขียนที่มีอายุ 15-21 ปี ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และปัญหาของคนในครอบครัวมี 37 เรื่อง วรรณกรรมทั้งหมดนี้วิเคราะห์โดย วรรณ จันลา

รวมงานทั้งสิ้น 223 เรื่องจากนักเขียนทุกเพศ และทุกวัย คือ กฤษณา อโศกสิน โปต้น คำพูน บุญทวี หลวงตาหรือแพร เขื่อนไผ่ หยกบุรพา และนักเขียน เยาวชน 22 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาวิเคราะห์ในส่วนเนื้อหาโดยใช้แนววิเคราะห์ วรรณคดี คือ เชิงชีววรรณ (Bio-graphical Approach) จากงานเขียนประวัติส่วนตัวของพระยา อนุমানราชชน ทฤษฎีระบบการกระทำของ Parsons ระบบการสมรส แนวความคิดด้านการขัดเกลากทาง สังคมโดยใช้หลักหน้าที่หรือจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ การปลูกฝังระเบียบวินัย การปลูกฝังความคาดหวัง การกำหนดบทบาททางสังคม และการฝึกทักษะ การ วิเคราะห์เปรียบเทียบหน้าที่ของระบบครอบครัวจาก วรรณกรรมของพระยาอนุমানราชชนและนวนิยาย ปัจจุบัน ศึกษาจากหน้าที่หลัก 4 ประการดังกล่าว สำหรับระบบค่านิยม ใช้หลักแนวความคิดทั้งทางสังคม- วิทยาและจิตวิทยา และแบ่งค่านิยมที่ดึงออกมาจาก วรรณกรรมทั้งหมดตามเกณฑ์ของ Rokeach คือ ค่านิยมจุดหมายปลายทางกับค่านิยมวิถีปฏิบัติ

งานทั้งหมดนำเสนอเป็นแบบวิธีพรรณนา (description) โดยใช้ทฤษฎีและแนวความคิดดังกล่าว คือ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และจิตวิทยา ประกอบใน การวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ภาคที่หนึ่ง : วิเคราะห์วรรณกรรมของพระยา อนุมานราชชน

มี 12 ลักษณะ คือ (1) การก่อกำเนิดครอบครัว (2) ลักษณะการใช้สกุลวงศ์ในแบบความสัมพันธ์ของ ครอบครัว (3) สถาบันครอบครัวมีความผูกพันกับ สถาบันศาสนาอย่างแน่นแฟ้น (4) ลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของพระยาอนุมานราชชน (5) สถาบันครอบครัวทำหน้าที่เสมือนสถาบันนันทนาการ (6-7-8) สถาบันครอบครัวให้การขัดเกลากทาง สังคมแก่นุชนรุ่นหลังในฐานะสืบทอดประเพณีเนื่อง ในการเกิด การตาย และการปลูกเรือน (10) สถาบัน ครอบครัวในฐานะเป็นสถาบันการศึกษา (11) สถาบัน ครอบครัวในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชนก่อให้เกิดความ ผูกพัน และ (12) สถาบันครอบครัวในฐานะผู้ถ่ายทอด คติความเชื่อ ค่านิยม ให้อนุชนรุ่นหลัง

ภาคที่สอง : วิเคราะห์นวนิยายปัจจุบัน

นวนิยายทุกเรื่องสะท้อนให้เห็นระบบความ สัมพันธ์ภายในครอบครัว ทั้งด้านความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจช่วยเหลือเกื้อกูล และด้านความล้มเหลว ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างสามภรรยา มีผลในด้านการขัดเกลากทางสังคม การปลูกฝังระเบียบ วินัย ความคาดหวังในชีวิต ทักษะ และบทบาททาง สังคม มีนวนิยายหลายเรื่องที่ครอบครัวสามารถทำให้ สมาชิกของคนปฏิบัติตามบรรทัดฐานสังคมของกลุ่ม ได้อย่างราบรื่น แต่ในทางตรงข้าม นวนิยายหลายเรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาครอบครัว โดยเฉพาะปัญหา เด็ก-เยาวชน นอกจากนี้ นวนิยายทั้งหลายยังได้แสดง ถึงความสำคัญของการขัดเกลากทางสังคมอันมีผลต่อ ความเชื่อถือต่าง ๆ ด้านไสยศาสตร์ ดวง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อภูตผีแวมเป็นต้น รวมถึงสะท้อนให้เห็น ค่านิยมทางสังคมหลายประการ อาทิเช่น ค่านิยมในวัตถุ ความมั่งคั่ง ความหรูหรา ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญู ความสนุกสนาน ความมีอาวุโส เป็นต้น

ภาคที่สาม : วิเคราะห์เปรียบเทียบระบบครอบครัวจากวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธนกับนวนิยายปัจจุบัน พบว่า (1) งานเขียนของพระยาอนุมานราชธนกับนวนิยายปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นประเภทของลักษณะครอบครัว มีทั้งครอบครัวหน่วยกลางหรือครอบครัวเดี่ยว และมีลักษณะของครอบครัวขยายแบบพหุ ครอบครัวที่เน้นพหุภริยา แต่มีเงื่อนไขเหตุผลต่างกันในเรื่องละเอียด (2) สถาบันครอบครัวได้ทำหน้าที่ตามจุดมุ่งหมายหลักของการจัดเกลาทางสังคมทั้งที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลว ในงานเขียนทั้งของพระยาอนุมานราชธนและนวนิยายปัจจุบันเหมือนกัน (3) พิจารณาระบบค่านิยมตามหลักแนวคิดทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา และจิตวิทยา พบว่ามีค่านิยมในงานเขียนทั้งของพระยาอนุมานราชธนและนวนิยายปัจจุบันที่เด่นชัดอยู่ 10 ลักษณะ ดังนี้ ความสุขในชีวิตครอบครัว ความมั่งคั่งในเงินทอง วัตถุ การมีหลักธรรมเป็นที่พึ่ง ความงามธรรมชาติและศิลปะ ความกตัญญูรู้คุณ ความซื่อสัตย์ การประมาณตน และการรักสันโดษ ด้านการศึกษาสูง การพึ่งพาอาศัยกัน และความสนุกสนานร่าเริง (4) ระบบความเชื่อด้านต่าง ๆ งานเขียนทั้งของพระยาอนุมานราชธนและนวนิยายปัจจุบันมีความเชื่อด้านต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกันมากกว่าความเชื่อที่แตกต่างกัน อาทิเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับแนวคิดทางด้านพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องโชคลาง ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลงานวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ไม่พบการเปลี่ยนแปลงในระบบสถาบันครอบครัวในด้านความสัมพันธ์การจัดเกลาทางสังคม อันมีผลต่อระบบค่านิยมและระบบความเชื่อในงานเขียนสมัยพระยาอนุมานราชธน

กับปรากฏการณ์ทางสังคมในนวนิยายปัจจุบัน (พ.ศ. 2510-2530)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้คือ (1) ควรมีการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่างวรรณกรรมของพระยาอนุมานราชธนกับวรรณกรรมประเภทสารคดีทั้งที่เขียนโดยคนไทยและชาวต่างประเทศ โดยครอบคลุมถึงระบบสถาบันอื่น ๆ นอกเหนือจากสถาบันครอบครัว เช่น สถาบันการปกครอง การเศรษฐกิจ การศึกษา เป็นต้น (2) ถ้ามีการศึกษาวิจัยงานในลักษณะนี้ ผู้วิจัยทั้งหลายจะต้องตกลงในแนวความคิดกรอบเดียวกัน และจำเป็นต้องให้ผู้วิจัยคนใดคนหนึ่งรายงานข้อเขียนเพียงคนเดียวเพื่อความกระจ่างชัดเจนในสำนวนและลีลาการเขียนตลอดเล่ม

เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มลลิกะมาส. *วรรณกรรมไทย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพฯ.
- งามพิศ สัตย์สงวน. *หลักมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2533.
- จินตนา เอกกคคาจิต. “การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือพื้นความหลังของพระยาอนุมานราชธน เพื่อการบริการเอกสารสนเทศ”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 2524.
- จิตรลดา สุวดีกุล. “การสอนมโนทัศน์และหลักเกณฑ์ที่ได้จากวรรณกรรมร่วมสมัยเรื่อง “เขาชื่อ กานต์” ในชั้นมัธยมปีที่สี่”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 2518.
- เจตนา นาควัชร. *วรรณไทยากร : ชุมหมบทความทางวิชาการ*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514.
- เจือ สตะเวทิน. *ภาษาไทยอุดมศึกษา เล่ม 1 : ประวัติ นวนิยายไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธินสาร

- การพิมพ์, 2517.
- ฉัตรชัย สุระกาญจน์. “การศึกษาประเภทของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2511–2520”. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.
- ชุติมา นาคเสวี. “วิเคราะห์นวนิยายของ ว.ณ. ประมวลมารค”. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.
- _____. *นวนิยายกับสังคมไทย (2475–2500)*. กรุงเทพฯ : บางกอกการพิมพ์, 2523.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. “พัฒนานวนิยายไทย พ.ศ. 2475–2500 : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม”. วิทยานิพนธ์ปรียญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523.
- ดุษฎี ชุมสาย (ม.ล.). *วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2516.
- นิตยา ชูโต และคณะ. *หนังสืออ่านสำหรับเยาวชน*. รายงานการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2528.
- นงลักษณ์ ปันสุพรรณ. “ศึกษาตัวละครในนวนิยายของโศคนัน”. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531.
- บุญสนอง บุญโยทยาน. *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (ม.ล.). *แนวทางการศึกษาวรรณคดี*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์, 2518.
- _____. *แนวทางการอ่านนวนิยาย*. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2511.
- _____. *วรรณไวทยาการ : วรรณคดี*. โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2514.
- เบญจา ยอดคำเนิน. “บริโภคนิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณีในการบริโภคอาหาร”, *ทฤษฎีและการศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาการแพทย์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2529.
- บรรพต วีระชัย. *สังคมวิทยามานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517.
- ประเสริฐ ไสววรรณ. “วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตของชาวชนบทอีสานของ คำพูนบุญทวี”. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532.
- ปรียญ ฤทธิเจริญ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์งานเขียนของ นิมิตร ภูมิถาวร”. วิทยานิพนธ์ปรียญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ปภาณี จิตวัฒนา. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- พิพิชญ์ พงทิพงษ์. “วิเคราะห์นวนิยายที่ได้รับรางวัลส.ป.อ.”. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.
- เพ็ญศิริ พุกพันธ์. “วิเคราะห์ทัศนคติการศึกษาจากบทร้อยกรองในนิตยสารและวารสารตั้งแต่ พ.ศ. 2521 จนถึง พ.ศ. 2527”. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- พลศักดิ์ พินิจภูวล และชัยศิริ สมทวนิช. “วรรณกรรมทางการเมืองไทย”. *เอกสารประกอบการสอนวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของการเมืองไทย หน่วยที่ 8–15*. สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจการพิมพ์, 2529.
- เพลินพิศ เทียรฆราดร. “วิเคราะห์ท่วงทำนองแต่งและกลวิธีการแต่งนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา”. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย

- ศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
- มยุรฉัตร บุญสนิท. “พระราชนิพนธ์บทละครนอก ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การวิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการสมรส”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *ทฤษฎีและแนวความคิด ในการพัฒนาประเทศ*. พระนคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร่พิทยา อินเดอเนชั่นแนล, 2522.
- วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์. “วิเคราะห์เรื่องสั้นของแพรว เยื่อไม้”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร, 2531.
- เสฐียรโกเศศ. *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวิชาวรรณ, 2497.
- _____. *ประเพณีเก่าของไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ศิลปอักษร, 2500.
- _____. *วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2503.
- _____. *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไทย เทศกาล สงกรานต์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุดม, 2497.
- _____. *การศึกษาเรื่องประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2505.
- _____. *วัฒนธรรมเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน ครั้งที่ 4, 2509.
- _____. *ขวัญและประเพณีการทำขวัญ*. พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2508.
- _____. *ประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรม สารบรรณทหารเรือ, 2505.
- เสฐียรโกเศศ. *วัฒนธรรม*. นครหลวง : อมการพิมพ์, 2515.
- _____. *ประเพณีเนื่องในการเกิดและประเพณีเนื่องในการตาย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2505.
- _____. *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเกี่ยวกับเทศกาลตรุษ—สารท*. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506.
- _____. *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตปลูกเรือน—แต่งงาน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2507.
- _____. *ประเพณีเบ็ดเตล็ด*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2508.
- _____. *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งแรก, 2510.
- _____. *พื้นความหลัง เล่ม 1*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ศึกษิตสยาม, 2510.
- _____. *พื้นความหลัง เล่ม 2*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ศึกษิตสยาม, 2511.
- _____. *พื้นความหลัง เล่ม 3*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน จำกัดเทียนวรรณ, 2528.
- _____. *พื้นความหลัง เล่ม 4*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ศึกษิตสยาม, 2513.
- สนิท สมภารการ. *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2525.
- _____. *มานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาดไทย, 2510.
- สมบุรณ์ แก่นตะเคียน. “การประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์ เพื่อการวิจัยด้านขนบธรรมเนียมประเพณี”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- สิทธา พินิจภูวดล และคณะ. *ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525.
- สันติ ทองประเสริฐ. “วิวัฒนาการของเนื้อหานวนิยาย

- ไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2476 ถึง พ.ศ. 2517". ปรินญา
นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรี-
นครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. *สังคม
วิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. "กรอบครัว" โดย
บุญลือ วันทายนต์, 2530.
- สุขุม ศรีบุรินทร์. *สังคมวิทยาเบื้องต้น*. กองบริการ
วิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประ-
สานมิตร, 2525.
- สุริย์ สุวรรณภาค. "บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทาง
เพศ ศึกษาจากนวนิยายไทยในช่วง พ.ศ. 2444
ถึง พ.ศ. 2501". ปรินญานิพนธ์การศึกษามหา-
บัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประ-
สานมิตร, 2529.
- สุนทร โคมิน และสนิท สมักรการ. *รายงานการวิจัย
เรื่องค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือ
ในการสำรวจวัด*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์, 2522.
- หยก บุรพา. *อยู่กับกิ้ง*. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์,
2520.
- อรวรรณ จันลา. "การศึกษาเรื่องสั้นจากคอลัมน์ "วัย
หนุ่มสาว" ใน "สตรีสาร" ตั้งแต่ พ.ศ. 2523-
2526". ปรินญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2529.
- อิงอร สุพันธุ์วิช. "นวนิยายที่ได้รับรางวัล". *อักษร-
ศาสตร์วิจารณ์*. 5 หน้า 50-51 ตุลาคม-พฤศจิกายน
2518.
- Broom, Leonard and Selznick Phillip. *Sociology :
A Text with Adapted Readings*. 2nd
edition. Evanston Row, Peterson, 1958.
- Dahrendorf, Ralf. *Essays in the Theory of
Society*. Stanford University Press Stand-
ford, California, 1968.
- Inkeles, Alex. *What is Sociology*. New Delhi
Prentice-Hall of India Private Limited,
1972.
- Kingsley, Davis. *Human Society*. New York :
The Macmillan Company, 1964.
- Krench, Davis, Crutchfield, Richard S., and
Ballachey, Egerton L. *Individual in So-
ciety : A Textbook in Social Psychology*.
New York : McGraw-Hill, Book Com-
pany, Inc., 1962.
- Merton Robert K., *Social Theory and Social
Structure*. New York : The Free Press,
1968.
- Moore, Wilbert E. *Social Change*. Englewood
Cliffs, N.J. : Prentic-Hall, 1963.
- Parsons, Talcott. *The Social System*. The
MacMillan Company, 1951.
- Secord Paul F. and Backman Carl W. *Social
Psychology*. McGraw-Hill, Book Com-
pany, 1964.
- Turner, H. Johnathan. *The Structure of So-
ciological Theory*. Homewood, Illinois :
The Dorsey Press, 1974.
- Tylor, Edward B. *Primitive Culture*. London :
John Murray, 1871.